

Sygn. akt I CSK 407/09

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 marca 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Pietrzykowski (przewodniczący)

SSN Marek Sychowicz (sprawozdawca)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z powództwa M. K.

przeciwko Przedsiębiorstwu Państwowej Komunikacji Samochodowej w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 4 marca 2010 r.,

skargi kasacyjnej powoda

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 20 marca 2009 r., sygn. akt I ACa (...),

oddala skargę kasacyjną;

zasądza od powoda na rzecz pozwanego kwotę 3.600 (trzy tysiące sześćset) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

M. K. wniósł o zasądzenie na jego rzecz od Skarbu Państwa – Wojewody X kwoty 350.004,34 zł z odsetkami ustawowymi tytułem naprawienia szkody w postaci utraconego wynagrodzenia za okres od grudnia 2001 r. do marca 2004 r., jaką poniósł

na skutek bezpodstawnego rozwiązania z nim umowy o zarządzanie Przedsiębiorstwem Państwowej Komunikacji Samochodowej w W. (dalej – „Przedsiębiorstwo PKS”).

Do udziału w sprawie po stronie pozwanej wezwane zostało Przedsiębiorstwo PKS.

Wyrokiem z dnia 15 maja 2008 r. Sąd Okręgowy w W. zasądził od Przedsiębiorstwa PKS na rzecz powoda kwotę 350.004,34 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 7 października 2005 r. do dnia zapłaty, oddalił powództwo w stosunku do tego pozwanego w zakresie odsetek za czas przed dniem 7 października 2005 r., oddalił powództwo w całości w stosunku do pozwanego Skarbu Państwa i orzekł o kosztach procesu i nieuiszczonych kosztach sądowych.

Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 28 marca 2001 r. pomiędzy powodem a Skarbem Państwa reprezentowanym przez Wojewodę X, jako organem założycielskim Przedsiębiorstwa PKS, została zawarta umowa o zarządzanie Przedsiębiorstwem na okres trzech lat, poczynając od dnia 1 kwietnia 2001 r. Umowa ta została rozwiązana ze skutkiem natychmiastowym przez Wojewodę X pismem z dnia 26 listopada 2001 r. Zdaniem Sądu Okręgowego rozwiązanie umowy było bezzasadne i pozwane Przedsiębiorstwo PKS na podstawie art. 471 k.c. ponosi odpowiedzialność za szkodę doznaną przez powoda, stanowiącą różnicę pomiędzy wynagrodzeniem, które otrzymałby jako zarządca Przedsiębiorstwa do końca marca 2004 r., a dochodami uzyskanymi przez niego w tym okresie. Podniesiony przez pozwane Przedsiębiorstwo PKS zarzut przedawnienia Sąd Okręgowy uznał za niezasadny, albowiem przyjął, że do roszczenia dochodzonego przez powoda ma zastosowanie przewidziany w art. 118 k.c. dziesięcioletni termin przedawnienia. Oddalenie powództwa w stosunku do pozwanego Skarbu Państwa – Wojewody X Sąd Okręgowy uzasadnił brakiem legitymacji biernej tego pozwanego.

Apelacje od wyroku Sądu pierwszej instancji wnieśli powód – w części oddalającej powództwo w stosunku do pozwanego Skarbu Państwa i orzekającej o odsetkach i pozwane Przedsiębiorstwo PKS – w części uwzględniającej powództwo.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 20 marca 2009 r. zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że oddalił powództwo w stosunku do Przedsiębiorstwa PKS i oddalił apelację powoda oraz orzekł o kosztach postępowania i nieuiszczonych kosztach sądowych.

Sąd Apelacyjny uznał, że obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej zarządcy przedsiębiorstwa państwowego wskutek nienależytego wykonania umowy o

zarządzanie przedsiębiorstwem obciąża to przedsiębiorstwo (art. 471 k.c.). Brak jest przesłanek do przypisania Skarbowi Państwa przewidzianej w przepisach o czynach niedozwolonych odpowiedzialności za szkodę doznaną przez powoda. Materiał zebrany w sprawie uzasadnia stwierdzenie bezpodstawności rozwiązania z powodem umowy o zarządzanie przedsiębiorstwem. Rozważanie kwestii rozmiaru szkody poniesionej przez powoda jest jednakże bezprzedmiotowe. Roszczenie powoda uległo bowiem trzyletniemu przedawnieniu przewidzianemu w art. 118 k.c. Jest to mianowicie roszczenie związane z prowadzeniem działalności gospodarczej przez powoda. Zawierając umowę o zarządzanie przedsiębiorstwem podjął się on wykonywania czynności, które z punktu widzenia przedmiotowego odpowiadały istocie działalności gospodarczej. Były to czynności w ramach działalności prowadzonej na własny rachunek, zarobkowej, stanowiącej podstawowe źródło dochodu, ukierunkowane na uzyskanie jak największej efektywności, a przy tym powtarzalne. Działalność ta była przewidziana przez powoda jako forma wieloletniego udziału w obrocie gospodarczym, także po ustaniu stosunku nawiązanego między stronami. Początek biegu przedawnienia wiązać trzeba z wymagalnością roszczenia, tę zaś wyznacza przepis art. 455 w zw. z art. 120 k.c. Informację o rozwiązaniu umowy powód uzyskał wkrótce po wysłaniu pisma z dnia 26 listopada 2001 r., a żądanie naprawienia szkody przez pozwane Przedsiębiorstwo PKS zgłosił dopiero w piśmie z dnia 28 lipca 2005 r. W okolicznościach sprawy brak jest podstaw do złagodzenia skutków przedawnienia przez odwołanie się do konstrukcji nadużycia prawa (art. 5 k.c.).

Wyrok Sądu Apelacyjnego w części oddalającej powództwo w stosunku do pozwanego Przedsiębiorstwa PKS powód zaskarżył skargą kasacyjną. Podstawami skargi są: I. naruszenie prawa materialnego, a to 1) art. 118 k.c. przez błędną wykładnię i przyjęcie, że roszczenie dochodzone w sprawie jest roszczeniem związanym z prowadzeniem działalności gospodarczej, 2) art. 120 § 1 w zw. z art. 455 k.c. przez błędną wykładnię i przyjęcie, że roszczenie dochodzone przez powoda było wymagalne w całości z dniem uzyskania przez niego informacji o rozwiązaniu umowy o zarządzanie, II. naruszenie przepisów postępowania – art. 378 w zw. z art. 384 k.p.c. przez oparcie wyroku na zarzucie przedawnienia, który nie został podniesiony w apelacji pozwanego Przedsiębiorstwa PKS, III. nieważność postępowania spowodowaną umocowaniem pełnomocnika pozwanego Przedsiębiorstwa PKS jednoosobowo przez zarządcę, podczas gdy zgodnie z art. 50 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych umocowanie powinno być podpisane przez dwie

osoby upoważnione (art. 379 pkt 2 k.p.c.). Skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwane Przedsiębiorstwo PKS wniosło o jej oddalenie i zasądzenie od powoda na jego rzecz kosztów postępowania kasacyjnego. Podniosło, że mimo częściowo błędnego uzasadnienia zaskarżony wyrok odpowiada prawu. Oddalenie powództwa w stosunku do tego pozwanego jest bowiem uzasadnione brakiem jego legitymacji procesowej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Najdalej idącym zarzutem podniesionym w skardze kasacyjnej jest zarzut nieważności postępowania. Jest to zarzut niezasadny. Pełnomocnik procesowy pozwanego Przedsiębiorstwa był należycie umocowany i ze względu na jego umocowanie nie zachodzi nieważność postępowania (art. 379 pkt 2 k.p.c.). Skarżący pominął, że nad pozwanym Przedsiębiorstwem PKS ustanowiony był zarząd komisaryczny. W tej sytuacji, stosownie do art. 66 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2002 r. Nr 112, poz. 981 ze zm.), organy Przedsiębiorstwa uległy rozwiązaniu i dyrektor Przedsiębiorstwa został odwołany, a osoba sprawująca zarząd komisaryczny przejęła kompetencje organów Przedsiębiorstwa (z wyjątkiem wymienionych w art. 66 ust. 3). Osoba ta (zarządca komisaryczny) była więc umocowana do udzielenia – jednoosobowo – pełnomocnictwa procesowego w imieniu Przedsiębiorstwa.

2. W myśl art. 382 k.p.c. sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Materiałem zebrany w rozumieniu tego przepisu są twierdzenia, wnioski i zarzuty stron oraz przeprowadzone dowody. Sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest związany przedstawionymi w niej zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego (uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55). Jako sąd orzekający w sprawie co do jej *meritum* ma obowiązek samodzielnego zastosowania prawa materialnego. Ponieważ przedawnienie jest instytucją prawa materialnego, sąd drugiej instancji ma obowiązek rozważenia kwestii przedawnienia – w razie podniesienia zarzutu przedawnienia przez tego, przeciwko komu służy roszczenie (art. 117 § 2 k.c.) – bez względu na zarzuty apelacji. Sąd Apelacyjny był zatem uprawniony i zobowiązany do wzięcia pod uwagę i rozważenia zasadności zarzutu przedawnienia zgłoszonego przez pozwane

Przedsiębiorstwo PKS w postępowaniu w pierwszej instancji, pomimo że zarzut ten nie został powtórzony w apelacji tego pozwanego. Nie zachodzi zatem zarzucane w skardze kasacyjnej naruszenie art. 378 § 1 k.p.c. Zmieniając wyrok Sądu pierwszej instancji na niekorzyść powoda, Sąd Apelacyjny nie naruszył także art. 384 k.p.c. Sąd ten bowiem rozpoznawał sprawę – o czym zdaje się zapominać skarżący – także na skutek apelacji pozwanego Przedsiębiorstwa PKS.

3. Jak wynika z uzasadnienia zaskarżonego wyroku Sąd Apelacyjny prawidłowo wyłożył pojęcie „prowadzenia działalności gospodarczej” użyte w art. 118 k.c. oraz związek jaki musi zachodzić pomiędzy roszczeniem a prowadzeniem działalności gospodarczej, aby roszczenie ulegało trzyletniemu przedawnieniu przewidzianemu w wymienionym przepisie. Zarzut naruszenia art. 118 k.c. przez błędną wykładnię nie jest więc zasadny.

To, czy okoliczności faktyczne, które zdaniem Sądu Apelacyjnego świadczą o prowadzeniu przez powoda działalności gospodarczej, uzasadniają takie stwierdzenie – które skarżący usiłuje podważyć – nie jest kwestią wykładni art. 118 k.c., ale jego zastosowania. Podstawą rozpoznawanej skargi kasacyjnej nie jest jednak niewłaściwe zastosowanie art. 118 k.c. (błąd w subsumcji), a zatem takie jego naruszenie uchyla się spod oceny Sądu Najwyższego (art. 398¹³ § 1 w zw. z art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.).

Skarżący nadmierne znaczenie przypisał sformułowaniu użytemu w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku że „roszczenie dochodzone przez powoda podlegało trzyletniemu przedawnieniu jako funkcjonalnie związane z aktywnością o charakterze gospodarczym”. O związku roszczenia dochodzonego przez powoda z prowadzeniem przezeń działalności gospodarczej świadczą okoliczności faktyczne wskazane przez Sąd Apelacyjny.

4. Nie można natomiast odmówić racji skarżącemu, o ile zarzuca naruszenie art. 120 § 1 w zw. z art. 445 k.c. przez błędną wykładnię.

Jak przyjął Sąd Apelacyjny i czego nie kwestionuje skarżący, podstawą prawną roszczenia dochodzonego przez powoda stanowi art. 471 k.c. Tak w doktrynie jak i judykaturze w zasadzie zgodnie przyjmuje się, że roszczenia dochodzone na tej podstawie ulegają przedawnieniu na zasadach ogólnych, co oznacza odesłanie do art. 120 i 455 k.c. Zgodnie z tymi przepisami początek biegu przedawnienia nie może zatem nastąpić, jeżeli roszczenie jeszcze nie powstało, np. jeżeli roszczenie o naprawienie szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania nie powstało wobec braku szkody. Jedynie na podstawie przepisów szczególnych, których

przykładem jest art. 442¹ § 2 k.c., dotyczący szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym, która wynika ze zbrodni lub występku, możliwe jest rozpoczęcie biegu przedawnienia roszczenia o naprawienie szkody, pomimo że szkoda jeszcze nie wystąpiła.

W sytuacji, gdy powód dochodzi naprawienia szkody w postaci utraconych korzyści i roszczenie jego obejmuje odszkodowanie z tytułu nieotrzymanego wynagrodzenia za okres od grudnia 2001 r. do marca 2004 r., nie można przyjąć, jak uczynił to Sąd Apelacyjny, że bieg przedawnienia roszczenia – w całości – rozpoczął się „wkrótce” po dniu 26 listopada 2001 r. Jest oczywiste, że wówczas powód nie mógł domagać się zaspokojenia tego roszczenia, gdyż nie poniósł jeszcze szkody spowodowanej nieotrzymaniem umówionego wynagrodzenia. Początek biegu przedawnienia tego roszczenia powinien być ustalony oddzielnie dla poszczególnych świadczeń obejmujących naprawienie szkody spowodowanej nieotrzymaniem przez powoda wynagrodzenia w kolejnych okresach, w których zgodnie z umową wynagrodzenie to byłoby mu wypłacone.

5. Skargę kasacyjną należało jednakże oddalić, albowiem jak trafnie podniosło pozwane Przedsiębiorstwo PKS w odpowiedzi na skargę, mimo częściowo błędnego uzasadnienia zaskarżony wyrok odpowiada prawu. Oddalenie powództwa w stosunku do pozwanego Przedsiębiorstwa PKS jest bowiem uzasadnione brakiem jego legitymacji procesowej.

Zagadnienie legitymacji procesowej w sprawie o naprawienie szkody spowodowanej nienależytym wykonaniem umowy o zarządzanie przedsiębiorstwem państwowym zawartej na podstawie art. 45 u.p.p. nie jest nowe. Zagadnienie to rozważał już Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 30 stycznia 2009 r., sygn. akt II CSK 435/08 (LEX nr 527121) i stanął na stanowisku, że odszkodowanie za nienależyte wykonanie umowy jest świadczeniem mającym naprawić szkodę spowodowaną niewłaściwym działaniem bądź zaniechaniem dłużnika. Jest to roszczenie o innym charakterze niż roszczenie o wykonanie umowy. Ma na celu wyrównanie uszczerbku wywołanego nieprawidłowym zachowaniem kontrahenta, a nie wymuszenie na nim wykonania zobowiązania zgodnie z treścią umowy. Odpowiedzialność za nienależyte wykonanie umowy może ponosić tylko podmiot, który jest jej stroną. W art. 45a u.p.p. ustawodawca przewidział wyraźnie dopuszczalność zawarcia przez Skarb Państwa we własnym imieniu szczególnego rodzaju umowy dotyczącej mienia należącego do przedsiębiorstwa państwowego. Stroną takiej umowy jest Skarb Państwa

reprezentowany przez wojewodę i Skarb Państwa (reprezentowany przez wojewodę), a nie przedsiębiorstwo, jest biernie legitymowany w sprawie o naprawienie szkody wynikłej z nienależytego jej wykonania. Odpowiedzialność Skarbu Państwa za nienależyte wykonania umowy o zarządzanie przedsiębiorstwem państwowym nie pozostaje w sprzeczności z zasadami wyrażonymi w art. 34 i 40 k.c.

Stanowisko wyrażone w powołanym wyżej wyroku Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym skargę kasacyjną w pełni podziela.

Wobec powyższego, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

O kosztach postępowania kasacyjnego Sąd Najwyższy postanowił na podstawie art. 108 § 1 w zw. z art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z § 13 ust. 4 pkt 2 i § 6 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1348 ze zm.).